

Türkiye’de Siyaset Hukuku Yargısı ve Eğitimi*

The Jurisdiction and Education of Political Law in Türkiye

Işıkhan KAYA¹, Ali ÇAĞLAR²

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de siyaset bilimi ve hukuk disiplinlerinde siyaset hukuku ve yargısına dair verilen eğitimler üzerine bir inceleme gerçekleştirmektir.

Tasarım/Yöntem: Çalışmada, ilk önce siyaset hukukunun kavramsal incelemesi yapılmış, bir tanım tespit edilmeye çalışılmış, kavramın ne kadar siyaset bilimine ya da hukuk disiplinine içkin olduğu ve mevzuatının nasıl şekillenebileceği tartışılmıştır. İkinci bölümde ise siyaset hukuku eğitiminin önemi üzerinde durulmuş, demokratik kurumların sağlanması ve siyasetin hukuka uygun şekilde yapılabilmesi için siyaset hukukunun ayrı bir hukuki disiplin olarak görülmesi olanağı değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye’deki başlıca İİBF, SBF, hukuk fakülteleri ile sosyal bilimler enstitülerinin eğitim programları incelenmiş ve Türkiye’de lisans ve lisansüstü eğitimde siyaset hukukunun ne durumda olduğuna dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular: Siyaset hukuku eğitiminin ayrı bir akademik disiplin olarak ele alınması ve siyaset hukuku yargısının ayrı bir yargı rejimi olması gerektiğine dair önerilerde bulunulmuş, demokratik kurumların işletilebilmesine dair çıkarımlarda bulunularak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Türkiye’deki hukuk düzeni içerisinde siyasi partilere ve liderlere ilişkin yargılamaların kamu hukuku ile özel hukuk arasında paylaşıldığı görülmektedir. Siyasetin hukuku kullanma ve yararlanmaya uygun yapısının, yozlaşma ve demokratik gerilemelere kapı açabileceği sonucuna varılmıştır.

Sınırlılıklar: Çalışmanın bir makale olması ve belli bir kelime sayısı ile sınırlandırılması gereği; üniversiteler incelenirken URAP sıralamasındaki ilk 30 üniversiteye bakılabilmiş, Türkiye’deki tüm üniversiteler incelemeye dahil edilememiştir. Üniversitelerde verilen dersler incelenirken yalnızca isim ve izlenimler dikkate alınmış ders içeriğine dair başka bir inceleme yapılamamıştır.

Özgünlük/Değer: Bu çalışmada “siyaset hukuku”, hukukun siyasetin ürünü değil, siyasetin hukukun ürünü olması gerektiğini savunan bilimsel bir yaklaşım olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım ve inceleme alanıyla Türkçe literatürde yegâne çalışma olma özelliği taşımaktadır. Bu nedenle özgün değerinin yüksek olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Hukuku, Siyaset Bilimi Eğitimi, Anayasa Hukuku, Kamu Hukuku, Yüksek Öğretim

Abstract

Purpose: The aim of this paper is to conduct an analysis of the education on political law and jurisprudence in political science and law disciplines in Türkiye.

Design/Methodology: The study first analyzes the conceptualization of political law, tries to determine a definition, discusses to what extent the concept is inherent to political science or law disciplines and how its legislation can be shaped. In the second part, the importance of political law education is emphasized, and the possibility of considering political law as a separate legal discipline for the consolidation of democratic institutions and the conduct of politics in accordance with the law are evaluated. In the third part, the education programs of the main FEAS, FPS, faculties of law and institutes of social sciences in Türkiye are examined and an assessment is made on the status of political law in undergraduate and graduate education in Türkiye.

Findings: Suggestions are made that political law education should be treated as a separate academic discipline and political law jurisdiction should be a separate judicial regime, and it is aimed to contribute to the literature by making inferences about the functioning of democratic institutions. In the Turkish legal system, it is observed that the prosecution of political parties and leaders is divided between public law and private law. The structure of politics that is suitable for the utilization of law opens the door to corruption and democratic regression.

Limitations: In the third section, when examining universities, only the top 30 universities in the URAP rankings were examined, and not all universities in Türkiye were included. When examining the courses offered at universities, only the names and syllabuses were considered; no further analysis of courses content was conducted because of the word limitation of the paper.

Originality/Value: This study examines "political law" as a scientific approach that argues that law should be a product of law, not politics. This study is unique in the Turkish literature with this approach and scope, and it is thought that the originality level of the paper is high.

Keywords: Political Law, Political Science Education, Constitutional Law, Public Law, Higher Education

* Bu makale, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Doktora Programı’nda, Prof. Dr. Ali Çağlar danışmanlığında, Işıkhan Kaya tarafından hazırlanmakta olan, “Türkiye’de Parlamenterler ve Hukuk” başlıklı tez çalışmasının kuramsal kısmından üretilmiştir.

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, isikhankaya0@gmail.com, 0000-0003-3572-3965.

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, acaglar@hacettepe.edu.tr, 0000-0003-0101-655X.

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68/2. Maddesinde siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlanmaktadır. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 3. Maddesinde ise siyasi partilerin tüzel kişiliğe sahip olduklarını belirtmektedir. Siyasi partilerin, hukuk önünde bir kişi olarak kabul edilmesi sebebiyle diğer kişiler gibi belirlenmiş bir yargı düzenine bağlı olmaları beklenebilir. Fakat Türkiye’deki siyasi partilerin bağlı olduğu yargı rejimi incelendiğinde, diğer tüzel kişilerin aksine siyasi partilerin yargıya neden olan maddi olaydaki statülerine göre farklı yargı rejimleri içerisinde yargılandıkları görülmektedir. Siyasal toplumun bağlı olduğu karma yargı rejiminin yarattığı sorunlara bugüne kadar dikkat çekilmemiştir.

Bu makalede, söz konusu uygulamanın demokratik toplumun gelişmesine engel oluşturan bir uyumsuzluk olduğu iddiası işlenmekte, siyasi partiler ve onların varlığıyla şekillenen siyasal toplumun bağlı olduğu yargı rejiminin *siyaset hukuku* kavramıyla kavranması önerilmektedir. Ayrıca bu önerinin gerçekleşmesi için Türkiye’deki güncel siyaset bilimi eğitiminden hareketle, lisans ya da lisansüstü eğitimlerinde siyaset hukukunun bir ders olarak verilebileceği iddia edilmektedir.

Hukuk kurallarının belirleyicisi olan siyaset, engellenemeyen doğası gereği, kanunları dilediği şekilde değiştirme ve kendi menfaati uyarınca onlardan yararlanma gücüne sahiptir. Siyasetin bu yapısı onu sadece hukuksuzluğa itmez ayrıca siyasetin eşit şartlarda yapılacağı adil, meşru ve demokratik zemini de ortadan kaldırır. Siyasetin sahip olduğu bu gücü sınırlandırabilmek için çeşitli denge-denetim mekanizmaları icat edilmiştir. Güçlü demokratik kurumlara sahip olmayan ülkelerde, kurulan denge-denetim mekanizmalarının zamanla etkisini yitirerek siyasal yozlaşmanın önüne geçemediği görülmektedir.

Siyasal yozlaşmanın önlenmesi için sadece siyasilerin denge-denetim altında tutulması yeterli değildir. Toplumun, özellikle siyasete temas eden alanlarda çalışan kişilerin, temel haklarını ve siyasetin yasal işleyişini bilmesi ve bu kişilerin devlet gücü karşısında hukuken koruma altına alınması gerekmektedir. Hukuki koruma, hak arayan ve haklarını bilen kişiler olmadan adli ya da idari mercilerce re’sen sağlanabilecek bir kalkan değildir. Bu sebeple ileride siyasi toplumla yakın temaslar kuracağı düşünülen (hukuk, iktisat, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, maliye, çalışma ekonomisi, yerel yönetimler vb. lisans eğitimleri alan) öğrencilerin, siyasi şiddet ve devlet gücüne karşı kendilerini ve kamu yararını koruyabilmeleri için siyasetin yasal işleyişine yani siyaset hukuku alanına hâkim olması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye’de siyaset hukukunun mevcut durumu incelendiğinde böyle bir hukuk alanının disiplin olarak gelişmediği görülmektedir. Fakat bu alana giren hukuki mevzuatın eksikliklere rağmen gelişmiş olduğu, bu isimde ayrı bir yargı alanı bulunmadığı fakat siyasi yargılamaların adli yargı, idari yargı ile anayasa yargısı tarafından görev yönünden paylaştırıldığı görülmektedir. Eğitim alanında siyaset hukukunun mevcut durumu incelendiğinde ise bu isimle bazı lisansüstü derslerin verilmekte olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca akademide siyaset hukuku eğitiminin tespitine yönelik çalışılırken sadece hukuk fakültelerinin ders izlencelerine bakmak yeterli bulunmamıştır. Siyasi topluma dair yoğun bilgi içeren yapısı gereği siyaset hukukunun, sadece hukuk fakültelerinin eğitim alanına gireceği söylenemez. Bu sebeple, bu makalede siyaset hukukunun eğitim alanındaki durumunun tespiti için hukuk, iktisadi idari bilimler, siyasal bilgiler ve iktisat fakülteleri ile sosyal bilimler enstitülerine ve bu alanlarda eğitim veren meslek yüksek okulları ile diğer enstitülere yönelik incelemeler yapılmıştır.

Bu makalede öncelikle siyaset hukukunun ne olduğu tanımlanmış, ardından siyaset hukukunun konularının ne olabileceği üzerinde durulmuş ve siyaset hukukunun içerebileceği ulusal mevzuat konu yönünden derlenmeye çalışılmıştır. Siyaset hukuku kavramının belirginleştirilmesinin ardından bu alanın bir yükseköğretim disiplini olabileceği iddiasıyla, bu alana yönelik yükseköğretim kurumlarının programları incelenmiş ve siyaset hukuku eğitiminin nasıl verilmekte olduğu tahlil edilmiştir. Son olarak Türkiye’deki siyaset hukuku alanına yönelik eğitimin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair bir çıkarım yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

2. SİYASET HUKUKU VE MEVZUATI

Siyaset hukuku üzerine çalışmalar oldukça eskiye dayanmaktadır. Fakat siyaset hukuku isminde fikir birliğine varıldığı pek söylenemez. Örneğin Platon’un *Yasalar* (1970, s. 178-180) ve *Devlet* (2010,

s. 214-220) isimli çalışmalarının da siyaset hukuku çalışması sayılabileceği söylenebilir. Siyaset hukuku, ismen Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* isimli eserinde kullanılmıştır.¹ Rousseau politik bütünü ele alırken onun büyüklüğünün halkıyla ya da topraklarının büyüklüğüyle ölçüleceğini söyler. Halkın istekleri yasa koyucunun uyması gereken taleplerdir. Fakat yasalar aynı zamanda halk ve devlet arasındaki ilişkileri de düzenler. Akla uygun halk-devlet ilişkisini düzenleyen siyasi yasalara anayasalar da denilebilmektedir (Rousseau, 2013, s. 45-50). Rousseau politik bütünün yani ülkesi ve milletiyle bir egemenlik birliğinin diğer adıyla devletin ilkelerinin oturtulmasını siyaset hukukunun oturtulması olarak görür (Rousseau, 2013, s. 136). Bu sebeple Rousseau'nun toplum - devlet ilişkisine bakışı, siyaset hukukunun anayasa hukuku ile kavranması şeklindedir denilebilir.

Anayasa temel hak ve hürriyetleri, devlet düzenlerini ve devletin temel organlarını, siyasi süreçleri, siyasi kişileri, kurumları ve rejimleri, hükümet sistemlerini, denge-denetim kurumlarının kuruluşu ve işleyişini tanımlayan, hem en üstün normları koyan bir hukuki, hem de kurucu iradeyi yansıtan bir siyasi metindir (Teziç, 2009, s. 142-150; Kapani, 2014, s. 67). Anayasaların *grand norm* olma ve temel siyasi metin sayılma özellikleri onları hem siyaset hukukunun mevzuatına dahil eder hem de siyaset hukukunun ne olduğunun kavranmasında etkili bir kaynak haline getirir (Gözler, 2010, s. 49).

Siyaset hukuku kavramının Türkçe literatürde yüzyıl kadar eskiye gittiği söylenebilir. Kemal Paşazade Said Bey tarafından yazılan *Hukuku Siyasiye-i Osmaniye Dersleri* isimli eser bu araştırmada siyaset hukuku kavramını içerdiği tespit edilen en eski çalışmadır. Rumi 1329 tarihli (m.1913/1914) çalışma her ne kadar siyaset hukuku ismini taşısa da içerik itibarıyla anayasa hukuku ve idare hukuku konularını ele almaktadır ve daha çok anayasa hukuku ders kitabı niteliği taşımaktadır (Said Bey, 2022). Benzer şekilde siyaset hukuku ile anayasa hukukunun aynı şey olduğu iddiası Ali Fuad Başgil'in *Esas Teşkilat Hukuku Dersleri* isimli çalışmasında da görülmektedir, Başgil bu eserinde hükümeti ve bağlı olduğu kuralları ile alışkanlıkları, anayasa hukukunu ya da kısaca siyasi hukukunu devlet faaliyetleri olan siyasi işlerin yerine getirildiği saha şekillendirir demektedir (Başgil, 1960, s. 54).

Kamu hukukunun alanları arasında net bir çizgi çekmenin pek mümkün olmaması sebebiyle siyaset hukuku ile anayasa, idare ve ceza hukuku arasında bir çizgi çekmek de zordur. Özellikle konu yönünden anayasa hukuku disiplini ile siyaset hukuku oldukça girift halde bulunmaktadır. Öyle ki 1950'li yıllarda Duvarger, Leclercq, Lavroff gibi bazı anayasa hukukçuları arasında anayasa hukukunu siyaset biliminin bir alanı olarak görme eğilimi dahi doğmuştur. Benzer bir tutum Tarık Zafer Tunaya'da da görülmektedir. Tunaya'ya göre "anayasa hukuku siyasal kurumların hukuku olma yolundadır" ifadesini kullanmıştır. Siyaset bilimi ile anayasa hukukunu içli görme eğilimi Server Tanilli ve Cem Eroğul gibi Türkçe literatüre katkı yapan düşünürlerde de görülen bir eğilimdir (Gözler, 1999, s. 150, 167, 174, 187-189, 218-220 241-242).

Türkçe literatürde siyaset hukuku kavramını kullanması bakımından İyimaya'nın "*Siyaset Hukuku Sorunları*" isimli eseri, doğrudan bu alanda çalışma yapma iddiasını taşıyan ilk eserdir. Bu esere göre siyaset hukuku anayasa hukukuyla yakın ilişki içerisinde bir disiplin olmakla beraber, meclis iç tüzüğü, siyasi partiler ve seçim mevzuatı, yasama mevzuatı, devlet toplum ilişkisi, siyasi zararların tazmini gibi alanlarda da çalışan ve hukukun siyasetin ürünü değil, siyasetin hukukun ürünü olması gerektiğini savunan bilimsel bir disiplindir (İyimaya, 2007, s. xi-xii). Bilindiği üzere hukuk, pozitif hukuk bağlamında bir kuralları bütünü anlamına gelir. Fakat hukuk aynı zamanda hakkaniyetin sağlanması, toplumsal yapının korunması ve ilerletilmesi, devlet, iktidar ve halk arasında dengenin sağlanabilmesi, zararların tazmin edilmesi ve insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesi noktalarında sosyoloji ve felsefe ile yakın temas içinde bulunan bir disiplindir (Hirş, 2001, s. 8, 100-105). Hukuk, kişiler arası ilişkileri konu alıyorsa siyaset hukukunun, siyasi kişiler arası ilişkileri de sosyolojik açıdan ele alabileceği ve aynı zamanda parti içi demokrasi konusuyla da ilgili olacağı söylenebilir (İba, 2019, s. 102-104).

Seçimler, demokratik sistemlerde hukuki düzenlemelerin sıklıkla konu edildiği bir alandır. Seçim hukuku hem seçmenlerin adil temsil edilmesini hem de genel iradenin egemen olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Seçimler aynı zamanda iktidardan hesap sorabilmesi için seçmene sunulan bir haktır. Seçim hukuku, kamu görevine getirilecek kişilerin seçilmesi sürecini, bu sürecin nasıl başlayacağını, seçmenlerin kimler olacağını, hangi seçmenin hangi bölgede kimlere oy verebileceğini,

¹ Eserin orijinal ismi *Du contrat social ou Principes du droit politique* (*Toplum Sözleşmesi ve Siyaset Hukukunun İlkeleri*).

sandık eğitimlerini, propaganda sürecini, sandık kurullarının oluşumunu ve oy verme yerlerinin belirlenmesini, pusulaların hazırlanmasını, oy kullanılırken uyulacak kuralların belirlenmesini, oyların hangi kurallara göre sayım ve tasnif işlemlerine tabii tutulacağını, seçim sonuçlarının kaydedilmesini, oylama sonucu kazanan adayların dağılımının belirlenmesini ve sonuçlara itiraz akabinde sonuçların nasıl kesinleştirileceğini belirleyen kuralları kapsamaktadır (İba, 2019, s. 117-125).

Seçmen iradesinin seçim sonuçlarına yansımaları sadece halkın iradesine bağlı değildir, seçim kuralları da önemli bir belirleyicidir. Örneğin seçim mühendisliği ya da *Gerrymandering* ismi verilen, seçim çevrelerinin bir partinin çıkarlarına hizmet etmek amacıyla belirlenmesi durumunda baskın oy tercihine rağmen tercih edilmeyen parti iktidara gelebilmektedir (İba, 2019, s. 188-192).

Seçimler aracılığıyla yerel ve genel idare içerisinde görev alacak aktörler belirlenir. Hukuk bilimi, birbirinden farklılaşan bu idarelerin görev alanlarının belirlenmesi ve gene bu idarelerin iç işleyişlerinin tasarlanmasını konu edinmektedir. Yerel yönetim ile genel idarenin farklı siyasi partilerden olması ve bu alanda kanuni düzenleme bulunmaması halinde belediye hizmetlerinde yaşanacak aksamayı tahmin etmek oldukça kolaydır. Bu sebeple siyaset hukukunun ayrıca yerel ve genel idare ilişkisini de konu edineceğini söylemek gerekir.

Tarih boyunca siyaset kendi suçlularını da doğurmuştur. “Ceza kanunu uygulanmasında, Devletin siyasal bir menfaatine veya bir vatandaşın siyasal bir hakkına saldırı teşkil eden her suç, siyasal suçtur. Tamamen ya da kısmen siyasal saiklerle işlenmiş her adi suç da siyasal suç sayılır” (Çolak, 1998, s. 582). Bu tanıma göre siyasal suçları, makam suistimali ve devletin şahsına yönelik suçlar olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) dördüncü kısmı altında iki başlığı da içerecek şekilde “*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*” başlığıyla bu suçlar sayılmaktadır. Siyasal suç tanımının hukukumuzda özel olarak devletin kendisine yönelik suçları kastetmek için kullanıldığını söylemek olanaklıdır (Çolak, 1998, s. 588-589).¹ Kamu görevini icra etmekte olan bir seçilmiş, makamından elde ettiği ayrıcalığı çeşitli şekillerde suç işlemek için kullanabilir. Bu durumda ise siyasilerin yargılanması konusu gündeme gelir. Türk Ceza Kanunu 247-266. maddelerinde sayılan suçlar, “*Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar*” başlığı altında düzenlenmiştir.² Bu suçların faillerinin seçilmiş ya da atanmış kamu görevlileri olabileceği görülmektedir.

Anayasanın 68. Maddesi 4. fıkrasında; “Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez” diyerek partilerin bu konularda odak haline gelmesi durumunda kesin olarak kapatılacağını (69. Maddesi’nin 4. fıkrasında) emretmektedir. Bu suçların da içerik bakımından tam siyasal suç olduğunu söylemek olanaklıdır. Anayasa 69. Maddesi’nde, partilere yönelik yasakları sayarken, ticaret yasağı, amaç dışı harcama yasağı ve yabancı uyruklulardan yardım yasağı gibi yasakları da ifade etmektedir. Ayrıca partilere sadece kapatma cezası verilmez, parti organları ayrı ayrı ceza alabileceği gibi siyasal partilere devletten alınan yardımdan yoksun bırakma cezası da verilebilmektedir. Kapatma cezası alan partiler sonradan aynı isim ve sembollerle yeniden açılmaz.

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasamızca Md. 69’da Anayasa Mahkemesi’ne (AYM) bırakılmış ama Sayıştay’dan yardım alınabileceği belirtilmiştir. Bu durumda siyasal partilerin mali denetiminin de siyaset hukukunun konu edindiği bir alan olduğunu söylemek gerekir (Kırbaş, 2012, s. 80-83). Ayrıca yine Md. 69’da; “Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur” ifadesi mevcuttur. Bu ifadeden parti tüzük ve programları ile parti

¹ Bu suçlar: devletin bütünlüğünü, askeri savunma ve güvenliğini tehlikeye sokacak ülke aleyhine suçlar; devlet sırlarını açığa vurma, düşmanla iş birliği, devletin uluslararası ilişkilerine zarar verme, milli hassasiyetlere yönelik suçlar, devlet ve milleti temsil eden sembolleri aşağılama suçu, devlet büyüklerine ve organlarına yönelik suçlar, kişilere ait siyasal özgürlükleri engelleme suçlarıdır (Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 299-342).

² Bu suçlar: zimmet, irtikap, görev ihmalı, rüşvet, nüfus ticareti, zor kullanmada sınırın aşılması, görevi kötüye kullanma, göreve ilişkin sırların açıklanması, görevi terk, görevi yaptırmama, kamu görevlisinin ticareti, kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf, özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma ve kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma maddeleriyle ifade edilmektedir (TCK m. 247-266).

kongrelerinin de siyaset hukukunca konu edinileceğini belirtmek gerekir (İyimaya, 2007, s. 191-195, 307-317).

Genel bir özet yapılacak olursa siyaset hukukunun siyasi partilerin işleyişi ve liderlik kurumları, seçim bölgeleri, seçmenler, seçim kampanyaları, ulusal siyaset – yerel yönetim – genel idare ilişkileri, siyasilerin yargılanması, siyasi suçlar, kapatma davaları, parti kongreleri, siyasi kişi ve kuruluşların mali denetimi konularında çalışma yapacağı özetle söylenebilir.

Siyaset hukuku mevzuatı konusuna, “siyaset hukukunun bir mevzuatı olabilir mi?” sorusunu sorarak başlamak gerekir. Yukarıda konular tasnif edilirken dahi mevzuattan sıklıkla yararlandığı görülmektedir. Siyaset hukuku mevzuatı derlemeye başlanırsa hiç şüphesiz başta Anayasa metnini ele almak gerekecektir. Anayasa bir siyasi metin olarak zaten siyasetin başucu kitabıdır (Erdoğan, 2003, s. iii-vi). Vatandaş devlet karşı koruma noktasında idare hukukunun Türk hukukunda önemli bir görev icra ettiği söylenebilir (Gözübüyük, 2017, s. 16-19). İdare hukuku mevzuatı, siyaset hukukunu hem besleyecek alanlara temas etmekte hem de tedvin edilmemiş yapısı ile siyaset hukukunun mevzuat derlemesi anlayışına örnek teşkil edecek niteliktedir (Günday, 2011, s. 28-29). Siyaseti şekillendirme, demokrasinin ve özgürlüklerin korunması konusunda uluslararası anlaşmalar hukukumuzda önemli bir yer tutmaktadır (Aybay, 2007, s. 213). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Birinci Protokol’ü 3. Maddesi’yle seçimlerin güvenliği, adil rekabet, adayların özgürlüğü, propaganda özgürlüğü ile insan hakları güvence altına alınmış ve uluslararası antlaşmalar Anayasa’nın 90. maddesi gereğince kanunlardan üstün tutulmuştur.

Meclis İç Tüzüğü hem Anayasal düzenin uygulanabilmesi hem de TBMM içinde demokrasinin işleyebilmesi için önemli bir hukuki metindir. Muhalefetin sesinin bastırılması, iktidarın meclis aritmetiğini kullanarak yasamayı tekeline alması hatta muhalefeti fiilen ölü hale getirerek temsilde adaleti yok etmesi, Meclis İç Tüzüğü’nün suistimali ile olanaklı hale getirilebilir. Bu nedenlerle Meclis İç Tüzüğü de siyaset hukukunun mevzuatını oluşturacak bir hukuki metin olarak görülebilir (İyimaya, 2007, s. 389-398).

Siyaset hukukunun yerel yönetim konularını da içereceği yukarıda belirtilmişti. Köy Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl İdaresi Kanunu yerel yönetimlerin kuruluş ve işleyişi bakımından temel kanunlardır. Ayrıca “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı” gibi uluslararası metinler de yerel yönetim mevzuatına dahil olarak sayılabilmektedir (Çiner & Karakaya, 2013).

Liberal teori, demokrasi ile sivil toplumun yakın ilişkili olduğunu ısrarla belirtir (Rawls, 2005, s. 465-473). Sivil toplum, ülkemize has koşullar düşünüldüğü zaman da siyasetin bir aktörü olduğu görülür. Ülkemizde kamuya yararlı dernek ve vakıf statüsü olduğu gibi siyasetin de ilgi odağı haline gelmiş dernek ve vakıfların bulunduğu bilinmektedir (Kırbaş, 2012, s. 213-214). Liberal teorisinin yanı sıra Gramsci de siyaset ile sivil toplumun temasının ulusal siyaseti bağlayan gücü üzerinde durmuştur (Gramsci, 2016, s. 136-140). Ayrıca sendikaların hem siyasal hem de sivil topluma olan etkileri düşünüldüğünde onların da demokratik kitle örgütleri olarak siyaset hukukunun konusu ve mevzuatına dahil edilmesi gerektiği düşünülebilir (Giddens, 2017, s. 126-133). Dernekler Kanunu’nun 27. maddesi kamu yararına çalışan dernekleri düzenlerken bu derneklerin Cumhurbaşkanı kararıyla tespit edileceğine; aynı maddenin 6. fıkrası ise Türk Kızılay Derneği ile Türk Hava Kurumu’nun tüzüklerinin doğrudan Cumhurbaşkanınca onaylanacağına hükmetmektedir. Yapısı gereği devlet ve siyaset aktörleri ile yakın bağlantıları olduğu bilinen demokratik kitle örgütlerinin özellikle kamuya yararlı dernek-vakıf statüsü almış kurumların ve bu kurumları düzenleyen metinlerin de siyaset hukukunun konularından olacağı söylenebilir.

Özetle yukarıdaki bilgilere dayanarak siyaset hukukunun mevzuatının Anayasa, idare hukuku mevzuatı, milletlerarası antlaşmalar, ceza kanunu, yerel yönetim mevzuatı, seçim ve seçmenlere dair kanunlar, siyasi partiler ve siyasal topluma dair kanunlar ve tüzükler, meclis iç tüzüğü ve parti tüzüklerinden oluştuğu söylenebilir.

3. SİYASET YARGISI İHTİYACI VE SİYASET YARGISININ ŞEKİLLENMESİ

Ülkemizde siyaset hukuku alanına giren yargılamaların dağınık yapıda olduğu söylenebilir. Dağınık yapıdan kasıt konu, hasım mevki ve talep yönünden siyaset hukuku alanına giren davaların

hukuk düzeni bakımından farklı görev alanlarına bakan mahkemeler arasında bölünmüş olmasıdır. Çalışmanın bu kısmında siyaset hukuku alanına girdiği iddia edilen yargılamaların hangi mahkemelerde yapıldığı örnekler verilerek incelenmiştir.

Anayasa Mahkemesi (AYM), Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148. Maddesinde münhasıran düzenlenen görev ve yetkilere göre yargılama ve anayasaya uygunluk denetimi yapmaktadır. Siyaset hukuku alanından değerlendirildiğinde AYM, siyasi partilerin mali denetimini yapmakta ve parti kapatma davalarına bakmaktadır. AYM ayrıca Yüce Divan sıfatını alarak yüksek siyaset ve bürokrasi mensuplarının davalarını da görmektedir. AYM son olarak, siyaset hukuku alanına girmekte olan Meclis İç Tüzüğü’nün denetimi görevini de icra etmektedir. Örneğin AYM 2008’de AKP’ye (Adalet ve Kalkınma Partisi) açılan laikliğe aykırı fiillerin odağı haline gelme sebebiyle temelli kapatılma davasına bakmıştır.¹ Söz konusu dava iktidarda olan bir partinin kapatılmasıyla ve görevdeki başbakan ve cumhurbaşkanının yargılanmasıyla ilgilidir. Davayı açan Yargıtay Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya bu göreve önceki Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından atanmış, AKP’nin hazine yardımıyla yoksun bırakılmasıyla neticelenen davaya, mahkemeye Turgut Özal tarafından göreve atanan Haşım Kılıç başkanlık etmiştir. İktidardaki bir partiyle alakalı davanın siyasetin etkisi olmadan açılabileceğini ve bu konudaki bir kararın siyasetin etkisi altında kalınmadan verilebileceğini düşünmek olanaklı değildir.

Yargıtay, ilk derece hukuk mahkemelerinin temyiz merciidir. Hukuk mahkemeleri ise sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Asliye hukuk mahkemeleri, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 2. Maddesinde yargı mercii belirtilmemiş çekişmelere bakmakla genel görevli kılınmıştır (Gözler, 2018, s. 110-113). Siyasi Partiler Kanunu’nun 57. Maddesinde “... *partiden veya gruptan geçici veya kesin çıkarma cezası verilen parti üyesi, bu cezaya karşı disiplin kuruluna sevkeden organ veya merci veya disiplin kurulunun görev ve yetkisizliği veya alınan kararların kanuna, parti tüzüğüne ve içyönetmeliğe şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla... asliye hukuk mahkemesine itiraz edebilir. Mahkeme bu itirazları, diğer işlerden önce ve en geç otuz gün içinde basit muhakeme usulüne göre inceleyerek karara bağlar, bu karar kesindir.*” hükmüyle asliye hukuk mahkemelerini ihraç cezalarına karşı özel olarak görevli kılınmıştır.

Asliye hukuk mahkemesi aracılığıyla görülen ilginç davalardan birisi de tarihe, MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) Kurultay Davası olarak geçmiştir. 2016 yılında parti içi muhalefet, MHP Tüzüğü’ne dayanarak imza toplayıp MHP genel merkezinden olağanüstü kurultay talep etmiştir. Fakat genel merkez bu talebe sessiz kalmıştır. Bunun üzerine parti içi muhalefet, MHP yönetimini kurultaya zorlamak için Ankara Sulh Hukuk Mahkemesi’ne başvurmuş, Ankara 12. Sulh Hukuk Mahkemesi MHP’li muhaliflerin başvurusunu kabul ederek kurultay çağrı heyeti atamıştır (Yazıcıoğlu, 2017).² MHP yönetimi ise kurultayı engelleme maksadıyla karşı dava açmış, Tosya ve Gemerek Asliye Hukuk Mahkemeleri, Ankara 12. Sulh Hukuk Mahkemesi kararıyla çağrılan olağanüstü kurultayı tedbiren durdurmuştur.³ Süreç devam ederken MHP yönetimi parti disiplin kurulu kararıyla parti içi muhalefetten Meral Akşener ve Ümit Özdağ gibi önemli isimleri ihraç etmiştir. İhraçlara itiraz edilse de Ankara 6. Asliye Hukuk Mahkemesi ihraç kararlarının iptali talebini reddetmiştir.⁴ Daha sonra Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, Ankara 12. Sulh Hukuk Mahkemesince verilen kararı onamış olsa da Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesi toplanan kongrenin aldığı kararların yok hükmünde olduğuna karar vermiştir (BBC, 2017).⁵

Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin kararından sonra partiden ihraçları gerçekleştirilen MHP’li muhalifler yeni bir siyasi oluşum içerisine girmiştir. MHP’nin kongre davası, adli yargıda siyaset hukukunu uygulamanın ne kadar zor olacağına dair önemli bir örnektir. Müdahiller farklı yetki ve görev alanlarında faaliyet gösteren mahkemelerle birbirlerinin hukuk arayışına müdahale etmişlerdir. Adli yargılamanın uzun sürmesinden istifade edilerek parti içi disiplin mekanizması çalıştırılmış, muhaliflerin tasfiyesiyle adli yargının kararları etkisizleştirilmiştir. Yetkisiz mahkemelerin, yetkili mahkemenin kararını engelleyebilmesi doğal hâkim ilkesinin çiğnenmesidir. Söz konusu yargılamada

¹ AYM, (AK Parti Kapatma Davası), T. 30.07.2008, E. 2008/1, K. 2008/2.

² Ankara 12. Sulh Hukuk Mahkemesi, T.08.04.2016, E.2016/280, K.2016/660.

³ Tosya Asliye Hukuk Mahkemesi (Tebir Kararı), T.28.04.2016, E.2016/154 ve Gemerek Asliye Hukuk Mahkemesi (Tebir Kararı), T.29.04.2016, E.2016/107

⁴ Ankara 6. Asliye Hukuk Mahkemesi, T.15.12.2016, E.2016/445.

⁵ Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, T.20/06/2017, E.2016/303.

hakimler yer değiştirme ya da görevden alınma gibi bir durumla karşılaşmamış fakat yetkili mahkeme hükmünün uygulanması engellendiği için hâkim güvencesinin sarsıldığı görülmektedir. Bir hukuk devletinde doğal hâkim ilkesinin daha sıkı korunması ve hâkim güvencesinin fiilen sağlanması gerekmektedir. Özellikle siyasete, ekonomiye ve topluma yönelik etkisi büyük olan bu tarz siyasi davalarda adaletin sağlanması ve toplumun adalet ve demokrasiye olan güveninin korunması için ilave önlemler ve düzenlemeler getirilmesi düşünülebilir.

Parti içi disiplin ve tüzükten kaynaklı çekişmelerin yanında siyasi kişilerin işlediği ya da işlediği iddia edilen suçlar sebebiyle yargılanmaları da söz konusudur. Yukarıda siyasi suçların siyaset hukukunun konu alanına girdiği belirtilmişti. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 12. Maddesine göre TCK'da sayılan irtikap, 318, 319, 324, 325, 332. maddeler hariç 302-339. Maddeler arasındaki suçlar ve Terörle Mücadele Kanunu'nun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar gibi siyasi suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Ceza yargılaması, adaletin tecelli etmesi için hukuk yargılamalarına göre ayrı koşullara sahiptir ve kişinin özgürlüğüyle bedel ödemesine karar verebilmeleri bağlamında ceza hakimleri için mesleki birikim oldukça önemlidir (Hırş, 2001, s. 168-219). Cezanın geri yürümezliği ilkesi ve masumiyet karinesi ceza mahkemelerini diğer mahkemelerden ayıran temel öğretiler olmakla beraber, yargı sürecinin de uzamasının nedenleri olarak görülebilir (Tatlıdil, 2019, s. 46).

Ceza mahkemesi tarafından görülen siyasi suç niteliğindeki davalarda ise sadece adaletin tecelli ettiği söylenemez, aynı zamanda ülkedeki siyasal düzenin korunması niteliğinde kararlar alındığı da söylenebilir (Çolak, 1998, s. 583-584). HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın yargılandığı davalara bakıldığında da benzeri bir durum görülür. Anayasa Mahkemesi'nce ve hukuk sistemimizce kararlarının bağlayıcılığı tanınan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından verilen "başvuranın tutukluluğuna son vermek için gerekli bütün tedbirleri alma görevinin davalı Devlet'e ait olduğuna"¹ dair kararlara rağmen Demirtaş cezaevinden salınmamıştır. Yargılandığı davalar nedeniyle 2016 yılında dokunulmazlığı kaldırılarak tutuklanmış, AİHM 2. Dairesi ilk kez 2018 yılında, tutukluluğunun haksız olduğunu bildirmiştir. Aynı yıl İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi Demirtaş'a 4 yıl 8 ay hapis cezası vermiş ve karar yıl bitmeden onanmıştır.² 2019'un ilk aylarında Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi tutukluluk tedbirini kaldırmış³ ama İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kesinleşen kararı sebebiyle tahliyesi olanaklı olmamıştır. Aynı yıl Demirtaş hakkında yeni bir tutuklama kararı çıkmıştır.⁴ 2020 yılında Anayasa Mahkemesi Demirtaş'ın tutukluluk süresinin makul süreyi aştığını belirtmiş fakat hakkında yeni soruşturma açılan Demirtaş'ın tahliyesi gerçekleşmemiştir.⁵ AİHM, 2020 yılında iç hukuk yollarının tüketilmiş olduğunu kabul ederek Demirtaş için yapılan başvuruyu görüşmüş ve "ikiye karşı on beş oyla, davalı Devletin başvuranın derhal serbest bırakılmasını sağlamak üzere gerekli tüm önlemleri almasına"⁶ hükmetmiş fakat aynı yıl Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi'nde Demirtaş aleyhine başka bir dava daha açılmış böylece AİHM'nin kararı tanınsa dahi Demirtaş'ın yeni bir suçtan hüküm giymesi ile tahliye edilmemesi ihtimali doğmuştur.⁷ Demirtaş örneği ülkemizdeki yargı sisteminde siyaset yargısının örgütlenmemiş oluşunun sakıncalarını göstermektedir. Farklı adli yargı mercilerinde açılan fakat nihayetinde tek çatı altında toplanabilen davalar nedeniyle Demirtaş'ın tutuklu yargılanma süresi 8 yılı bulmuştur. Mevcut durumda siyaset yargısında tek mercii bulunmaması ya da diğer bir deyişle mahkemelerin dağınık halde bulunması, başlı başına bir sorun oluşturmaktadır denebilir. Farklı mahkemeler aracılığıyla sürdürülen yargı trafiği hem sürecin uzamasına hem davaların sonuçsuz kalmasına hem de kişi hak ve özgürlüklerinin uluslararası alanda kabul edilemez şekilde çiğnenmesine neden olabilmektedir. AİHM'in de belirttiği üzere siyasi suçlar yargılanırken siyasi nedenlerle tutukluluk kararı alınması söz konusu olabilmektedir. Bu durum insan haklarına aykırılık teşkil ettiği gibi siyaset yargısı ile ceza yargısının ayrılması gerektiğini de düşündürmektedir.

¹ AİHM 2. D. (Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2)), T.20.11.2018, B. No: 14305/17.

² İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi, T.07.09.2018, E.2017/173, K.2018/152 ve İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, T.04.12.2018, E.2018/2362, K.2018/1534.

³ Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi, T.02.09.2019, E.2017/189.

⁴ Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliği (Değişik İş), T.20/09/2019, K.2019/1019.

⁵ AYM (Selahattin Demirtaş (3)), T.09.06.2020, B. No: 2017/38610.

⁶ AİHM B. D. (Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2)), T.22.12.2020, B.No: 14305/17.

⁷ Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi (6-8 Ekim Olayları/Kobane Davası) T. 07.01.2021, E.2021/6.

Demirtaş’a benzer bir süreç siyasi yelpazenin çok zıt köşesinde yer alan Zafer Partisi lideri Ümit Özdağ’ın tutuklanmasında da yaşanmıştır denebilir. Özdağ, partisinin Antalya’da düzenlediği İl Başkanları toplantısında, yapmış olduğu konuşması sebebiyle Cumhurbaşkanına hakaret suçundan gözaltına alınmıştır (Euronews, 2025). Özdağ, “Terör Suçları Soruşturma Bürosu” tarafından alınan ifadesinin ardından "halkı kin ve düşmanlığa tahrik" suçlamasıyla 21 Ocak 2025 tarihinde İstanbul Adliyesi Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğince tutuklanmıştır (Demir & Cingöz, 2025). Söz konusu dava, gözaltı nedeni, tutuklamaya sevk edilen merci, tutuklanmaya gerekçe olan maddi olay, ifade alan büro gibi birçok yönden karmaşık ya da en azından karışık bir yapı olduğunu göstermiştir. Gözaltı gerekçesi teröre ilişkin olmadığı halde Özdağ’ın ifadesini terör suçları bürosu almış, tutuklama kararı ise Ceza Muhakemesi Kanunu’na aykırıdır.

Demirtaş ve Özdağ’ın yargılamalarında siyasetin etkisinin olduğu, başta siyasiler ve medya platformları tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Toplumun adalete olan güveninin korunması için siyasete ilişkin suçlardan yargılanan şüphelilerin, alanlarında geniş birikime sahip, hızlı karar alabilen ve yargıladıkları kişilerin toplumsal konum, önem ve değerlerini de göz önünde bulunduran hakimler tarafından değerlendirilmesi adil yargılanma hakkı kavramıyla uyumlu olacaktır. Siyasilerin yargılanmasında toplumun demokrasiye olan güven ve inancının sarsılmaması için ince elenip sık dokunması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, burada da siyaset hukukunun yeri ve önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Benzer bir durum seçimlerle ilgili olarak da yaşanmıştır: Ülkemizde seçimler, Yüksek Seçim Kurulu’nun (YSK) denetim ve yönetimi altında gerçekleştirilir. YSK ayrıca seçimlerle ilgili çekişmelerde yargı mercii olarak hareket etmektedir. YSK Anayasa kısıtı ile kararlarına karşı yargı yolu kapatılmış olmasına ve Danıştayca özel yargı yeri kabul edilmesine rağmen Anayasa Mahkemesi’nce bir mahkeme olarak kabul edilmemektedir (Gözübüyük, 2017, s. 32-33). YSK’nın baktığı seçim çekişmelerinden belki de en önemlileri 2017 Anayasa Değişikliği referandumunda Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) yapmış olduğu, referandumda kullanılan mühürsüz pusulaların geçersiz sayılmasına dair başvurusu ve 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde AKP İstanbul İl Başkanlığı’nın aynı zarftaki oylardan sadece büyükşehir belediye başkanına ait pusulaların geçersiz sayılmasına dair yaptığı yerel seçimin yenilenmesi başvurularıdır. YSK, CHP’nin başvurusunu "sandık kurul görevlilerinin vazifelerini eksik yerine getirmesi sebebiyle vatandaşın verdiği oy geçersiz sayılamaz, dışarıdan getirilip sandığa girdiği tespit olunmadıkça pusulalar mühürsüz olsa da oylar geçerli sayılmalıdır"¹ diyerek reddetmiştir. YSK, daha sonra açıklanan gerekçeli kararda, özetle her ne kadar kanunla çelişse de mühürsüz oyların geçerli sayılmasının seçmenin iradesini koruması bakımından hakkaniyetli görülebileceğini² ve itiraz edilen pusulaların seçim sonucuna etki edemeyecek nitelikte olduğunu belirterek seçimin iptalinin gerekmediğini savunmuştur.³ YSK, AKP’nin 2019 yılında yaptığı itirazı ise kanuna uygun olarak ama bu sefer de hakkaniyetlilik ilkesiyle çelişecek şekilde kabul etmiştir. AKP İl Başkanlığı iddiasında seçime terör örgütlerinin karıştığını iddia ederek aynı zarftaki pusulalardan sadece birini işaret etmiş, YSK da itiraz tek pusula üzerinde olduğu için seçimleri tümünden yenilemek yerine sadece büyükşehir belediye başkanı seçimini yenileme yönünde karar almıştır⁴. Terör örgütlerinin sandığa müdahale ettiğini kabul edilmesine rağmen aynı sandıktaki üç pusulayı geçerli sayıp sadece tek pusula da kanunsuzluk olduğunun iddia edilmesi, hala hukuken, akılen, ahlaken ve vicdanen tartışma konusu olmaktadır. Dolayısıyla siyaset hukuku alanının önemi burada da görülmektedir denebilir.

Mevcut yargı düzenimizde, yüksek mahkemeler arasında anayasa yargısı için Anayasa Mahkemesi, adli yargı için Yargıtay, idari yargı için Danıştay ve uyuşmazlık yargısı için Uyuşmazlık Mahkemesi sayılmıştır. Ayrıca Anayasamızda mali yargı için Sayıştay yargı bölümü içinde ve seçim yargısı için Yüksek Seçim Kurulu yasama bölümü içinde tanımlanmıştır. YSK yapısı ve bağlayıcılığı itibarıyla bir mahkeme olmasa dahi yargı mercii statüsündedir (Günday, 2011, s. 4-7; Gözübüyük, 2017, s. 32-33).

Yüksek Askeri Şura’nın terfi ve emekliye ayırma konusundaki kararları, sporda tahkim yolu anayasa kısıtına tabii olması sebebiyle birer nihai hüküm merci görevi görmektedir. Son olarak

¹ YSK, T.16.04.2017, K.2017/559.

² YSK, T.16.04.2017, K.2017/560.

³ YSK, T.19.04.2017, K.2017/575.

⁴ YSK, T.06.05.2019, K.2019/4219.

Anayasamız 125. Maddesinde “*Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir*” diyerek tahkim kurullarını yargı yolları arasında saymıştır. TBMM’nin üyeleri hakkında iç tüzük kaynaklı disiplin kararları, yargı merci kaynaklı dokunulmazlık kararları ayrıca İnsan Hakları İnceleme, Dilekçe ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonları gibi TBMM komisyonlarının ve Kamu Denetçiliği Kurumu’nun başvuru mercii gibi hareket ettiği noktalar vardır fakat yine de bu başvurular etkili görülemez (Ekinci, 2012, s. 7-11).

Mevcut haliyle ülkemizde kamu hukuku esasıyla siyaset yargılamaları yapıldığı söylenebilir bile kurulu bir siyaset yargısı örgütünden söz edilemez. Geçmişte ülkemizde, siyasi suçlar için İstiklal Mahkemeleri (Aybars, 1975, s. 71-72, 181) ve 1773 sayılı kanunla DGM’ler (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) kurulmuş, bu mahkemeler hukuka uygun olmayan usul ve kararları sebebiyle ağır şekilde eleştirilmiştir.

Hakimler mesleki görevler için yetiştirilirken Anayasa, insan hakları hukuku ve AB hukuku gibi siyaset hukukunun konularına giren alanlarda eğitim alsalar da siyasete dair mesleki birikimlerini artıracabilecekleri siyaset sosyolojisi, siyasal tarih gibi eğitimler almazlar. Hâkim adayları eğitilirken adli ve idari hakimler hem ortak hem de farklı konularda eğitim alırlar (Demirboğa, 2020, s. 21-25). Adli yargılamalar için gerekli bilgi ile idari yargılamalar için gerekli bilgi farklı olduğuna göre siyasi yargılamalar için gerekli bilgi birikiminin de farklılık göstereceğini söylemek gerekir. “Aynı olana aynı, farklı olana farklı muamele” düşüncesine uygun olarak eşitlik ilkesine de aykırı bir durum teşkil etmeyecektir (Alyanak, 2023, s. 1211).

Siyasi partilere ilişkin yargılamaların tarafsızlıkla değerlendirilmesi adli hakimler için zordur. Siyaset yargısında hâkimin tarafsızlığını ve bağımsızlığını sağlayabilecek eğitim ve hâkim yetiştirme süreçleri uygulanmalıdır. Hakimlik teminatı, mahkeme kararlarını uygulamakla sorumlu ve hâkim idaresinde adli kolluk, mahkeme kararlarının uygulanmaması ihtimaline karşı caydırıcı ve cezalandırıcı kanuni düzenlemeler gibi idari ve hukuki tedbirler alınmalıdır. Ayrıca adli yargıda süre uzundur. Siyaset hukuku yargılamalarında sürenin uzaması, sadece bir kişinin makul sürede yargılanma hakkını gasp etmez; aynı zamanda yargılanan adayı yarış dışı bırakarak hem o kişinin seçilme hakkını hem de seçmenlerin iradelerinin sandığa yansımaya engel teşkil ederek toplumun seçme hakkını sakatlamış olur.

Siyasi suçların muhatabı devlet olduğu için silahların eşitliği ilkesi gereği yargılanan ya da davacı olan gerçek kişiye karşı ilave koruma ve kolaylaştırma gerekmektedir (Yılmaz, 2020, s. 44-45). Demirtaş yargılamalarına bakıldığında kamu görevi, siyasi konumu veya toplumsal karşılığı itibarıyla farklılaşmış kimselerin adil yargılanması için siyaset yargısı örgütlenmesine ihtiyaç bulunduğu görülmektedir. Davaların tek elde yürütülmesi, süreci hızlandırarak kişinin tutuklu yargılanma süresini azaltacaktır. Yukarıda özetlenen MHP Kongresi Davası örneği bize göstermektedir ki demokratik kurumların göreceği zararın hızlıca tazmin edilmesi ve siyasetin hukuka zorlanması için idari yargı yapısına benzer, merkezi bir siyaset yargısı örgütlenmesi gereklidir (Karahanoğulları, 2019, s. 220-221).

Yukarıda anlatılan sebeplerle siyaset yargısının şekillenebilmesi için öncelikle yargıya yüksek güven olması, tarafların yargının vereceği kararlar üzerinde şüphesinin kalmaması ve hak arama duygusunun tatmin edilmesi gerekmektedir. Mahkemenin etkin, hızlı ve adil karar alabilmesi için hâkimin tarafsızlığının ve bağımsızlığının, mesleki teminat, coğrafi teminat ve doğal hakimlik teminatı gibi güvencelerle sağlanması gerekmektedir. Mahkemelerin etkinliği için ceza hakimlerine bağlı kolluğun bulunması gibi siyasi yargı hakimlerine de bağlı bir kolluğun bulunması gereklidir (Odyakmaz, Kaymak, & Ercan, 2011, s. 319). Anayasa’daki YSK ve tahkim kurulları üzerine bırakılan çekişmeler sebebiyle oluşan yargı kısıtlarının kaldırılması ve davaların hızlı görülebilmesi için görev-uyuşmazlık alanlarının netleştirilmesi, aynı zamanda siyaset mahkemelerinin bağlı dava kararları alırken diğer mahkemeler üzerinde re’sen olumlu görev itirazı yetkisi bulunması önemlidir (Gözübüyük, 2017, s. 116-117). Siyaset hukuku hâkimi tarafların, davanın açılmış olduğu mahkeme hakiminin ya da savcının itirazı olmadan da görev itirazında bulunabilirse, farklı adli yargı mercilerinde açılmış davalarda kendisinin görevli olduğunu ileri sürebilirse, davalıya yöneltilmiş iddiaları birleştirerek yargılama ve tutukluluk süresini kısaltabilir.

4. TÜRKİYE VE DÜNYA’DA SİYASET HUKUKU EĞİTİMİNİN GÜNCEL DURUMU

Tablo 1, ülkemizde lisans ve lisansüstü eğitim veren ve URAP 2022-2023 sıralamasına göre ilk 30’a giren üniversitelerin İİBF, SBF, HF, İF ve SBE’lerinin¹ internet sitelerinde paylaşılan ders programlarına göre hazırlanmıştır (URAP, 2022). Sakarya Üniversitesi dışında siyaset hukuku isminde ders verilen bir üniversite bulunmamıştır. Söz konusu ders Yüksek lisans düzeyinde verilmektedir.^{2 3}

Tablo 1: Üniversitelere Göre Derslerin Dağılımı*

Üniversite	Anayasa Hukuku	İdare Huk.	Ceza Huk.	Parlamnt. Hukuku	Yerel Yön.	Kamu Yön.	Hukuk Tarihi	S. Par. Huk.	Siyaset Hukuku
Koç Üniversitesi	X	X	X				X		
Hacettepe Üniv.	X	X	X	X	X	X	X	X	
ODTÜ	X	X			X	X			
İstanbul Üniversitesi	X	X	X		X	X	X	X	
İTÜ					X		X		
Ankara Üniversitesi	X	X	X	X	X	X	X	X	
Sabancı Üniversitesi	X				X		X		
Gazi Üniversitesi**									
Ege Üniversitesi	X				X				
Bilkent Üniversitesi	X	X	X	X		X	X		
İst. Üniv.-Cerrahpaşa			X						
Gebze Teknik Üniv.					X				
YTÜ	X					X		X	
Boğaziçi Üniversitesi	X	X	X		X	X	X		
Marmara Üniv.	X	X	X		X	X	X		
Dokuz Eylül Üniv.	X	X	X	X	X	X	X	X	
Erciyes Üniversitesi	X	X	X		X	X	X	X	
Atatürk Üniversitesi	X	X	X	X	X	X	X	X	
İzmir Yük. Tekn. Üniv.					X				
Fırat Üniversitesi	X	X	X		X	X			
KTÜ	X	X	X	X	X	X		X	
Selçuk Üniversitesi	X	X	X	X	X	X	X		
Çukurova Üniv.	X	X	X				X		
Akdeniz Üniversitesi	X	X	X		X	X	X	X	
Bezm-i Âlem Üniv.									
Ondokuz Mayıs Üniv.	X	X	X	X	X	X	X		
Acıbadem MAA Üniv.									
Sakarya Üniversitesi	X	X	X		X	X	X	X	X
Bursa Uludağ Üniv.	X	X	X		X	X	X		
Esk. Osmangazi Üniv.***	X	X	X		X	X			

* Huk.: Hukuku, Yön.: Yönetimler, Yönetimi, S.: Siyasi, Par.: Partiler, Üni.: Üniversitesi, ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi, İst.: İstanbul, Cerrahş.: Cerrahpaşa, YTÜ: Yıldız Teknik Üniversitesi, Yük. Tekn.: Yüksek Teknik, KTÜ: Karadeniz Teknik Üniversitesi, MAA: Mehmet Ali Aydınlar, Esk: Eskişehir.

** Gazi Üniversitesi İİBF ve HF 2018 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’ne dahil edildiği için günümüzde Gazi Üniversitesi’nde hukuk ve siyaset eğitimi verilmemektedir.

*** Hukuk Tarihi Bilim Dalı mevcut olduğu halde fakülte ve enstitü düzeyinde hukuk tarihi dersi bulunamamıştır.

Kaynak: (URAP, 2022)

¹ İİBF: İktisadi ve İdari Bilimler, SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi, HF: Hukuk Fakültesi, İF: İktisat Fakültesi, SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

² URAP 30’a giren üniversitelerin dışında Anadolu, Atılım, Başkent, Çankaya, Dicle, Karatay, TOBB ve Yaşar Üniversitelerinde Parlamento Hukuku (Parlamnt. Hukuku), TOBB ETÜ HF’de ise Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku isimli siyaset hukuku dersi verildiği tespit edilmiştir.

³ Siyaset hukuku alanında İstanbul Üniversitesi İF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Siyasi Partiler ve Seçimler, SBE Kamu Hukuku programında Seçim Hukuku, Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Hukuk ve Siyaset, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Siyaset ve Hukuk, Selçuk Üniversitesi SBE Kamu Hukuku Programında Siyasi Partilerin Mali Denetimi, Akdeniz Üniversitesi SBE Kamu Hukuku Programı’nda TBMM İçtüzükleri, Uludağ Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi Programında Seçim Hukuku isimli seçmeli derslerin ve Ankara Üniversitesi SBF ve SBE Siyaset Bilimi Programı’nda Türkiye’de Siyasal Partiler isimli seminer dersinin verildiği tespit edilmiştir.

Sakarya Üniversitesi'nde verilen dersin içeriği “*Parti sistemleri, partilerin uyması gereken kuralların Türkiye'deki ve Dünya'daki görünümü, seçim sistemleri, seçim sistemleri ve partilere ilişkin mevzuat*” şeklinde özetlenmiştir. 14 haftalık izlencesi çıkarılan dersin “anayasa hukuku, parti kavramı ve partilere ilişkin mevzuat, AYM ve AİHM'de parti kapatma davaları, seçim sistemleri, Türkiye'de anayasa düzeni ve seçim” konularını işlediği görülmüştür. Yine üniversitenin internet sitesinde dersin amacı “*Siyasetin hukuksal çerçevesinin ortaya konulması, seçim ve parti sistemleri hakkında bilgi vermek*” şeklinde tanımlanmıştır (Korucu, 2022). Kuvvetli bir ihtimal olarak anayasa hukuku, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ilişkin içtihad ve sivil toplum-siyaset ilişkisinin yasal zemini gibi konuları dışlamaması amacıyla “siyasi partiler ve seçim hukuku” gibi bir isim yerine siyaset hukuku ismi tercih edilmiş olmalıdır. Zira siyaset hukuku yerine kullanılabilecek, siyasi partiler ve seçim hukuku gibi bir isim, yukarıda tanımlanan ders amacının virgülden sonraki kısmını karşılasa da önceki kısmını yani “siyasetin hukuksal çerçevesinin ortaya konulması” iddiasını karşılamamaktadır.

Üniversitelerde verilen diğer derslerle beraber düşünüldüğünde siyaset hukuku isminde bir hukuk alt dalı bulunduğunun kavranması açısından, mevcut sistemde yeterli akademisyenin bulunduğu söylenebilir. Yine de Tablo 1'de gösterilen derslerin yalnızca ismi ve izlenceleri değil aynı zamanda içeriğinin de önemli olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bu konu başka bir çalışmanın konusu olarak değerlendirilmiş ve bu çalışmada ayrıntıya girilmemiştir. Diğer taraftan, siyaset hukukunun tamamen öğretilmesi bağlamında, günümüz Türkiye akademisinin henüz yeterli bir eğitim sistemine sahip olmadığı söylenebilir. Kısacası, yukarıda yapılan incelemede ülkemizde yükseköğretim düzeyinde verilen siyaset hukuku konulu eğitimlerin dağınık halde ve farklı ders başlıklarında düzenlendiği görülmüştür. Üstelik bu dersler farklı fakülte ve lisans ya da lisansüstü eğitimler arasında dağılmaktadır. Siyaset hukuku eğitiminin bu durumu; bütüncül algılamayı, alanda uzmanlaşmayı ve siyaset yargısının oluşumunu ayrıca siyaset hukukuna ilişkin doktrin, mevzuat ve içtihadın gelişmesini engellemektedir denebilir.

Her ne kadar bu alanda ciddi bir literatür oluşmamış olsa da Hasan Tunç'un (1989) Anayasa yargısının siyasi yönüne dikkat çekerek, siyasi konularda karar aldığı halde yargı yorumunun aşılması halinde mahkeme üyelerinin siyasi tartışmaların içine çekilebileceğini ifade ettiği *Anayasa Mahkemesinin Siyasi Yapısı*; Ahmet İyimaya'nın (2006) siyasi partilerin adaylık ve tercih yönlerinden sakatlık olan siyasi parti kongrelerinde neredeyse yargı denetimi yapılamaması konusuna dikkat çekerek siyaset hukuku alanında reform önerdiği *Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi* ve Özlem Çelik'in (2012) siyasi partilerin mali denetimlerinin Anayasa Mahkemesi'nin görev alanından çıkarılması gerektiğini ve bu alanda tek yetkili ayrı bir yargı organı olması gerektiğini savunduğu *Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi* ve Ergun Özbudun'un (2007) Anayasa Mahkemesi'nin hüküm verirken demokrasinin lehine belli bir politik tercihte bulunması ve buna imkan tanımak için kendini kısıtlaması ya da demokrasiyi savunma adına daha sert tutum takınması örnekleriyle yargısal aktivizmi anlattığı *Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve Siyasal Elitlerin Tepkisi* isimli makaleleri siyaset hukuku alanında yazılmış Türkçe literatürdeki önemli çalışmalardır.

Hukuk, yaşamın gereksinimlerine bağlı olarak yeni kuralların ortaya çıktığı bir alandır ve özellikle siyasetin belirleyici olduğu toplumlarda hukuk bilmek sadece hakimlere ve avukatlara bırakılamayacak kadar hayati bir konu halini alır. Hızlı değişim süreçlerini yeri geldiğinde yavaşlatabilmek de hukuku savunmanın bir yönüdür, her hukuk kitabının bir gün geçersiz hale geleceğini bilerek kural koyucuların siyasete hâkim oldukları kadar hukuka da hâkim olmalarını istemek gerekir. Bu sayede değişen kurallar keyfi amaçlarla değil, yaşamın gerçekliğinden doğmuş taleplere göre hakkaniyetle şekillenecektir (Hırş, 2001, s. 25-30,117) denebilir. Hukukçular ile siyaset bilimcileri ortaklaştıran birçok ders bulunmaktadır. Fakat mevcut durumda iki alanı da açıkça ele alıp işleyen bir disiplinler arası ders bulunmadığı için her öğrencinin siyaset-hukuk ilişkisini kendi başına keşfetmesi gerekmektedir. Dolayısıyla siyaset hukuku eğitiminin bölünmüş yapısı, siyaset-toplum ilişkisinde haklarını bilen ve hak arama hürriyetini kullanmak isteyen vatandaşın yetişmesini zorlaştırmaktadır (Duguít, 1954, s. 8-15, 28-32) denebilir.

Her ne kadar Anayasamızda yargıçların kanunlara ve vicdani kanaatlerine göre tarafsız ve bağımsız karar verecekleri söylenmiş olsa da yargıcın vicdanının sosyal normlarla şekillenmiş yerel bir iç muhakeme olduğu iddia edilemez. Burada söz konusu olan vicdan sosyal birikim ve şahsi

deneyimlerin yanı sıra mesleki eğitim ile aydınlatılmış bir vicdandır (Karahanoğulları, 2019, s. 71-73). Yargıçların eğitilmesinin sebebi, onların mahkemede daha evrensel, daha geniş görüşlü ve daha isabetli hükümler veren kısacası adaleti sağlamaları bakımından daha donanımlı kimseler haline gelmelerini sağlamaktır. Fakat bir vicdanın evrensel kurallarla aydınlatılması gibi güçlünün sistemini koruyacak şekilde eğitilmesi de söz konusu olabilir. Dahası siyasi iktidar eğitim vasıtasıyla sadece yargıçların mantık kurma biçimlerine etki ederek yargı kurumlarını tasfiye edebilir (Karahanoğulları, 2015, s. 212). Eğitim ise, bir doktrinin benimsenmesini ve yayılmasını sağlayarak yargı reformlarına zemin hazırlamaktadır (Duguit, 1954, s. 3-7).

Siyaset hukukunun ayrı bir alt disiplin olduğunu kabul ettikten sonra siyaset hukukuna dair bir davaya bakmakta olan hâkimin, çekişmeyi artık farklı şekilde ele alabileceğini düşünmek gerekir. Söz konusu doktrinel değişimle birlikte hâkimin, konusu, hasım mevki ya da sonucu itibarıyla siyaset hukuku yargılaması alanına giren bir davada siyaset bilimi bağlamında, demokratik toplumun gereklerine daha uygun şekilde hareket edeceğini söylemek olanaklıdır. Siyaset hukuku eğitimi yargıcın bürokrasi, bürokratın da hukuk bilgisini güçlendirecektir. Bazı durumlarda bürokratikleşmenin hukuku koruduğu malumdur (Kelsen, 2019, s. 22-25, 70). Dolayısıyla siyaset hukuku eğitimi sadece siyaset yargılamalarının şekillenmesi için gerekli değildir. Bu eğitimle mevcut durumda gelişmediği tespit edilen siyaset hukuku alanına dair mevzuat, doktrin ve içtihadın gelişebilmesi de olanaklıdır. Ayrıca akademide siyaset hukuku alanında uzmanlaşmanın önünün açılmasının yine bu sebeple gerekli olduğu düşünülebilir.

Dünyada siyaset hukuku isminde ders veren üniversiteleri araştırdığımızda ise birçok ülkede bu isimde der veren okullar olduğu görülmektedir. Tablo 2’de ABD, Brezilya, Filipinler, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, İngiltere, İspanya ve Kanada’da siyaset hukuku adını taşıyan ya da ders izlencelerinde siyaset hukuku anlatısı sunduğunu ifade eden dersler listelenmiştir.

Tablo 2: Siyaset Hukuku dersi verilen yabancı üniversiteler.

ÜLKE	ÜNİVERSİTE	DERECE	DERS ADI
ABD	Florida Devlet Üniversitesi	Doktora	Political Law
ABD	Wisconsin-Madison Üniversitesi	Doktora	Law of Politics: Campaign Finance and Elections
ABD	Florida Üniversitesi	Lisans	Law Of Campaigns Political And Election Law
ABD	William ve Mary Üniversitesi	Doktora	Political Law Concentration
ABD	San Francisco Üniversitesi	Lisans	Political Law: Campaign Finance
ABD	Texas Üniversitesi Austin	Seminer	From the Campaign Trail to the Courtroom: Political Law Controversies in the 2024 Presidential Election
Brezilya	Mackenzie Presbiteriana Üniversitesi	Lisansüstü	Political and Economic Law
Filipinler	Filipinler Üniversitesi	Lisans	Political Law Review
Filipinler	Makati Üniversitesi	Lisans	Political Law
Filipinler	Manila Ateneo Üniversitesi	Doktora	Political Law Review and Integration
Filipinler	Arellano Üniversitesi	Lisans	Political and International Law Review and Integration
Fransa	Paris-Panthéon-Assas Üniversitesi	Master	Philosophie Du Droit Et Droit Politique
G. Afrika Cum.	Pretoria Üniversitesi		Law and Political Justice
İngiltere	Keele Üniversitesi	Lisans	Law with Politics
İngiltere	Edinburgh Üniversitesi	Lisans	Law and Politics
İspanya	Francisco de Vitoria	Lisans	Derecho Político
Kanada	Sherbrooke Üniversitesi	Master	Droit Politique Appliqué
Kanada	McGill Üniversitesi	Lisans	Policies, Politics, and the Legislative Process
Kanada	York Üniversitesi	Lisans	Politics, Law and the Courts

Tablo 2’de adı geçen derslerin izlenceleri üniversitelerin internet sitelerinden kontrol edilmiş ve ders içeriklerinin siyaset hukukunu anayasa hukuku, parlamento hukuku, idare hukuku, seçim hukuku, siyasi partiler hukuku, yerel ve merkezi hükümet ilişkileri, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, siyasi kampanya ve finansman, siyaset yargısı ve özellikle ABD’de lobicilik hukuku üzerine kurdukları anlaşılmıştır. ABD George Washington Üniversitesi’nde Siyaset Hukuku İnisiyatifi adında akademik bir birlik kurulduğu (Overton, 2013), benzeri bir girişimin Parlamento ve Siyaset Hukuku Enstitüsü ismiyle

Kanada Toronto Üniversitesi'nde de faaliyet gösterdiği ve Journal of Parliamentary and Political Law (Parlamento ve Siyaset Hukuku Dergisi) isimli bir dergi çıkardığı tespit edilmiştir (Carswell, 2008). Ayrıca siyaset hukuku alanında sayabileceğimiz ve bu ismi taşımadığı için Tablo 2'de yer almayan birçok dersin de bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Yabancı dillerdeki siyaset hukuku literatürüne kısaca bakacak olursak bu alanın da görece gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. Tüm siyaset hukuku alanına giren hukuk çalışmalarının yanında doğrudan bu alana yönelik çalışmalardan bazılarını Paul W. Kahn'ın (2000) hukukun siyasal topluluklarla, toplumsal kimliklerle ve anayasal düşünceyle ilgili çalışmalarında salt hukuk formasyonu ile bakmak yerine yargılamanın siyasal boyutunu da düşünmesi gerektiğini ileri sürdüğü *Hukukun Kültürel İncelemesi: Hukuk Biliminin Yeniden İnşası*; Enrique Armando Salazar Abaroa'nın (2005) Meksika'da yasama hukuku, parlamentonun çalışma prensipleri, siyasi partiler hukuku, siyasal denetim ve insan hakları konularına değindiği *Parlamentar Siyasi Hukuk: İlkeler, Değerler ve Amaçlar*; David Feldman'ın (2015) hukukçuların yasama organı içindeki rolleri üzerinde durduğu, Birleşik Krallık'ta danışmanlık etiği, meclis iç tüzüğü ve yasa yapımında anayasanın oynadığı rol ile örnek mahkeme kararlarından hareketle yasa ve uluslararası anlaşmaların politika üzerindeki etkisine değindiği *Siyasette Hukuk, Hukukta Siyaset*; Alemán ve Gregory Tardi ve Patrick J. Monahan'ın (2023) demokratik hukuk devleti olarak Kanada'da hükümet ve yönetim ilişkisinden hareketle hükümet aygıtına yönelik tahlilde bulunarak siyaset hukuku alanının bir ihtiyaca dönüştüğünü ileri sürdükleri *Kanada'da Siyaset Hukuku* kitapları ile Eduardo Alemán ve Sebastián Soto Velasco'nun (2025) Anayasa yapımının ekonomik ve toplumsal temelleri olduğundan bahisle Şili'nin yeni anayasa yapım sürecini temsil, ideoloji, uzlaşma, yazılma, propoganda, medya ve oylama süreçleriyle ele alan *Anayasa Yapmanın Hukuku ve Siyaseti: Şili'den Öğrenilen Dersler* kitabı şeklinde sayabiliriz.

Yine yazın alanında alanında akademik makale türünde de siyaset hukuku konusunun işlendiği görülmektedir. Robert F. Nagel'in (1989) siyaset hukukunu hem bir gerçek hem de mahkemelerin dikkat etmesinin gerektiği bir alan olduğunu tartıştığı *Siyaset Hukuku, Hukuksal Siyaset: Siyasi Soru Doktrininin Yakın Tarihi*; Ann Elizabeth Mayer'in (2002) siyaset hukukunu bir problem olarak tanımlayıp İslam hukukunun bu probleme çözüm olamayacağı fikrini ileri sürdüğü *Siyaset Hukukuna Çare Olarak İslam Hukuku: Bir İslamcı Yanılsamanın Sönüşü*; Nadirsyah Hosen'in (2003) Endonezya siyasi iklimindeki çatışmaları çözme amacıyla çıkarılan yasaların hukukun üstünlüğünü tesis etmede başarılı olamadığını sadece siyaset hukukunu oluşturarak ayrıcalıklı politik gruplara hizmet ettiğini anlattığı *Habibie Döneminde Endonezya'da Siyaset Hukuku: Siyasal Mücadele ile Hukuk Reformu Arasında*; Cheng-Yi Huang'ın (2008) Çin hukuk sisteminin yaratılmasında etkili olan Avrupalı ve Japon sömürge geçmişini incelediği ve hukuk kurallarını belirleyen güçlerin siyasetin şekillenmesi bakımından ne kadar önemli olduğunu vurguladığı *Anlaşılmaz Çin'in İnşası: Modern Avrupa Hukuk Düşüncesi ve Qing Dönemi Siyaset Hukukunun Japonlar Tarafından Yeniden Kurulması*; Victoria Susanna'nın (2022) siyaset hukukunu kuramsal bir disiplin olarak tanımladığı ve inceleme alanlarını pratik örneklerle açıkladığı *Siyaset Hukukunun Kuramı ve Uygulaması* isimli makaleleri siyaset hukuku literatüründe yer alan bazı çalışmalardır.

5. SONUÇ YERİNE: NASIL BİR SİYASET HUKUKU EĞİTİMİ?

Türk akademisinde anayasa hukuku, seçim hukuku ve siyasi partiler hukuku gibi alanlar gelişmiş olsa da siyaset hukuku kavramı, Türkçe literatürde henüz yer edinmemiştir. Pratikte eksik kalsa da uygulanan ama teorik çerçevede adı anılmadan çalışılan bir kavramdan bahsedilmektedir de denilebilir. Bu çalışmada siyaset hukuku kavramının, devlet düzenlerini, siyasi süreçleri, rejimleri, hükümet sistemlerini, siyasi partiler ve seçim mevzuatını inceleyen; anayasa hukuku, idare hukuku, milletlerarası hukuk, seçim-seçmenler hukuku ile yakın ilişki içerisinde olan; denge-denetim kurumlarının kuruluşu ve işleyişi için kurallar yaratmayı amaçlayan ve hukukun siyasetin ürünü değil, siyasetin hukukun ürünü olması gerektiğini savunan bilimsel bir disiplin tanımıyla ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye'deki hukuk düzeni içerisinde siyasi partilere ve liderlere ilişkin yargılamaların kamu hukuku ile özel hukuk arasında paylaştırıldığı görülmüştür. Bu paylaşımın siyasete tanınmış bir ayrıcalık olmadığı sonucuna varılmıştır. Söz konusu karma yapı, siyaset yargısının ayrı bir rejim olarak düşünülmemesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Yasa koyma işini siyasilerin yerine getirmesi, siyasetin hukuktan yararlanmasına olanak tanımakta, yozlaşma ve demokratik gerilemelere kapı açmaktadır. Siyasetin nasıl yapılabileceğine dair hukuki düzenlemelere ve bu düzenlemelere uyulmasını sağlayacak yeni bir yargı rejimine ihtiyaç duyulduğu iddia edilmiştir. Böyle bir yargı rejiminin kurulabilmesi için, öncelikle bu alanda eğitim almış yargıçlara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

İlgili üniversitelerin incelenen verilerinden hareketle Türkiye’de, gelişmiş bir siyaset hukuku eğitiminin bulunduğunu söylemek olanaklı değildir. Siyaset hukuku disiplin olarak gelişmemiş fakat bu alana dair yargılamaların yapılabilmesi için diğer hukuk ve yönetim kürsülerinin altında dağınık bir halde siyaset hukuku ve/ya ilişkili konularda eğitim verildiği görülmüştür. Diğer taraftan, Türkiye’deki üniversiteler üzerine yapılan kısa bir değerlendirme, ülkemizde siyaset hukuku kürsüsü – Anabilim Dalı kurulabilmesi için gerekli birikimin mevcut olduğunu da göstermektedir. Bu eğitimden geçen öğrenciler demokratik toplumun tesisi için siyasi söylem ve faaliyetlerin yasallığı konusunda danışmanlık ve lobicilik hizmetleri de verebilecektir.

Mevcut hukuk sistemi, siyasilerin yargılanmasını ve hesap verebilirliğini zorlaştırmakta, siyasetçilere, siyasal suçlara ve siyasal kurumlara dair yargılamaların birbirinden ayrı hukuk disiplinlerinin konusu kabul edilmesi adil yargılamayı etkilemekte ve içtihatla farklılaşmaya neden olmaktadır. Demokratik kurumların işlerlik kazanması ve siyasetin hukuka zorlanması için siyaset hukuku eğitimi vermek ve siyaset yargısı kurumlarını kurmak hayati öneme sahiptir.

Geçmiş siyaset yargısı deneyimleri kötü sonuçlarla tarihe geçmiştir. Adalet mercileri geçmiş siyaset hukuku yargılamalarında iktidarın gayrimeşru zorunu meşrulaştırma araçlarına dönüşmüş, adli sistem yürütmenin sopası haline gelmiştir. Bu sebeple önerilen sistemde hukuk etiği, sosyolojisi ve felsefesine ağırlık verilen bir siyaset hukuku eğitimi önem arz etmektedir. Önerilen siyaset hukuku yargısında adil, tarafsız ve bağımsız mahkemelerin kurulabilmesi için siyaset hukuku hakimlerinin eğitimi kadar, seçimi ve görevlendirilmesi de önemlidir ve bu alanda ileri çalışmalar gereklidir.

Bu çalışmada incelenen yargı kararları ve devam eden davalar daha nitelikli bir incelemeye tabii tutulabilir. Siyaset hukuku eğitiminde geçmiş yargı kararlarının öğretilmesi nasıl bir yargı düzeni kurulması istendiğinin kavranmasında etkili olacaktır. Makalede incelenen kararlar sadece siyaset hukuku alanına giren örnekler olduğu için kısaca özetlenmiştir. Söz konusu mahkeme kararlarının isabetliliğinin tespit edilmesi ve adaletin sağlanması konusundaki mahiyetlerinin aydınlatılması için hukukçular tarafından ayrıca incelenmeleri faydalı olacaktır. Mevcut durumda hem ülkemizde hem de dünyada örgütlenmiş ve tedvin edilmiş gelişkin bir siyaset hukuku yargısından bahsetmek olanaklı değildir. Ülkemizde siyaset hukuku eğitimi vermenin kolaylığı göz önüne alınacak olursa ve geçmiş deneyimlerimizden dersler çıkararak yeni siyaset hukuku yargısına dair düzenlemeler yapılırsa, bu alanda dünya çapında öncü bir ülke olmamız söz konusu olabilecektir.

Etik Beyan: Bu çalışmada “Etik Kurul” izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50’dir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the “Ethics Committee” was used.

Author Contributions Statement: 1st author’s contribution rate is 50%, 2nd author’s contribution rate is 50%.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors.

KAYNAKÇA

Abaroa, E. A. (2005). Derecho Político Parlamentario: Principios, Valores y Fines . Meksika Şehri: Miguel Angel Porrúa.

AIHM 2. D. (Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2)), T.20.11.2018, B.No: 14305/17

AIHM B. D. (Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2)), T.22.12.2020, B.No: 14305/17

- Alemán, E., & Velasco, S. S. (2025). *The Law and Politics of Constitution Making: Lessons from Chile*. Oxford: Routledge.
- Alyanak, S. (2023). Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumuna Yapılan şikayet Başvurularında Kabul Edilebilirlik Koşulları. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi*, 1198-1228. doi:10.56701/shd.1369570
- Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliği (Değişik İş), T.20/09/2019, K.2019/1019
- Ankara 12. Sulh Hukuk Mahkemesi, T.08.04.2016, E.2016/280, K.2016/660
- Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi, T.02.09.2019, E.2017/189
- Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi (6-8 Ekim Olayları/Kobane Davası) T. 07.01.2021, E.2021/6
- Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, T.20/06/2017, E.2016/303
- Ankara 6. Asliye Hukuk Mahkemesi, T.15.12.2016, E.2016/445
- Aybars, E. (1975). *İstiklal Mahkemeleri*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aybay, R. (2007). Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri. *TBB Dergisi*(70), 187-213.
- AYM (Selahattin Demirtaş (3), T.09.06.2020, B. No: 2017/38610
- AYM, (AK Parti Kapatma Davası), T. 30.07.2008, E. 2008/1, K. 2008/2
- Başgil, A. F. (1960). *Esas Teşkilat Hukuku: Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri* (Cilt I, Fasiköl I). İstanbul: Baha Matbaası.
- BBC. (2017, Haziran 20). MHP'li Muhaliflerin Düzenlediği Tüzük Kurultayı İptal Edildi. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40325264> adresinden alındı
- Carswell, T. (2008). *Institute of Parliamentary and Political Law. Journal of parliamentary and political law*.
- Çatalbaş, O. (2025). *Demokrasilerde Anayasa Yargısının Yeri ve Anayasa Mahkemelerinin Oluşumu*. Tezli Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Konya.
- elik, Ö. (2012). Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Mali Denetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi*, Özel, 1303-1362.
- Çiner, U. C., & Karakaya, O. (2013). Merkez - Yerel İlişkileri ve Mülki İdarenin Dönüşümü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2), 63-93. doi:10.1501/SBFder_0000002280
- olak, H. (1998). Siyasal Suların 3005 Sayılı Kanuna Göre Yargılanabilmeleri Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(2), 581-593.
- Demir, İ., & Cingöz, Y. (2025, Ocak 21). Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ tutuklandı. Anadolu Ajansı Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/zafer-partisi-genel-baskani-umit-ozdag-tutuklandi/3457111> adresinden alındı
- Demirboğa, D. A. (2020). *Hakim ve Cumhuriyet Savcılarının Eğitimi*. Ankara: SETA Yayınları. <https://www.setav.org/assets/uploads/2020/03/R155.pdf> adresinden alındı
- Duguit, L. (1954). *Kamu Hukuku Dersleri*. (S. Derbil, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Ekinci, H. (2012). Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurularda Bir Kabul Edilebilirlik Koşulu Olarak Başvuru Yollarının Tüketilme Sorunu. *TAAD*, 1-20.
- Erdoğan, M. (2003). *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Euronews. (2025, Ocak 20). Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ hakkında cumhurbaşkanına hakareten soruşturma başlatıldı. Euronews Web Sitesi: <https://tr.euronews.com/2025/01/20/zafer-partisi-genel-baskani-umit-ozdag-hakkinda-cumhurbaskanina-hakareten-sorusturma-basl> adresinden alındı
- Feldman, D. (2015). *Law in Politics, Politics in Law*. Londra: Hart Publishing.

- Giddens, A. (2017). Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gözler, K. (1999). Anayasa Hukukunun Metodolojisi. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözler, K. (2010). Anayasa Hukukunun Genel Esasları. Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözübüyük, Ş. (2017). Yönetmelik Yargı. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gramsci, A. (2016). Hapishane Defterleri Seçmeler. (K. Somer, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Günday, M. (2011). İdare Hukuku. Ankara: İmaj Yayınları.
- Hırş, E. (2001). Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hosen, N. (2003). Indonesian Political Laws in Habibie Era: Between Political Struggle and Law Reform. *Nordic Journal of International Law*, 72, 483–518.
- Huang, C.-Y. (2008). Enacting the ‘Incomprehensible China’: Modern European Jurisprudence and the Japanese Reconstruction of Qing Political Law. *Law & Social Inquiry*, 33(4), 955–1001.
- İba, Ş. (2019). Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi, T.07.09.2018, E.2017/173, K.2018/152 ve İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, T.04.12.2018, E.2018/2362, K.2018/1534.....7
- İyimaya, A. (2006). Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi. *TBB Dergisi*(64), 189-250.
- İyimaya, A. (2007). Siyaset Hukuku Sorunları (Cilt I). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kahn, P. W. (2000). The Cultural Study of Law: Reconstructing Legal Scholarship. Chicago, IL: The Chicago University Press.
- Kapani, M. (2014). Politika Bilimine Giriş. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karahanoğulları, O. (2015). III. Cumhuriyetin Kuruluşunda Yargı Tasfiyeleri. *Mülkiye Dergisi*, 39(1), 187-213.
- Karahanoğulları, O. (2019). İdari Yargı - İdarenin Hukuka Zorlanması: Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kelsen, H. (2019). Demokrasi: Doğası & Değeri. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Kırbaş, S. (2012). Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi, Yolsuzluk: Siyasetin Finansmanı. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Korucu, S. (2022). Siyaset Hukuku Ders Bilgileri. 05 18, 2023 tarihinde Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilgi Sistemi Web Sitesi: <https://ebs.sakarya.edu.tr/Ders/Detay/585630> adresinden alındı
- Mayer, A. E. (2002). Islamic Law as a Cure for Political Law: The Withering of an Islamist Illusion. *Mediterranean Politics*, 7(3), 117-142.
- Nagel, R. F. (1989). Political Law, Legalistic Politics: A Recent History of the Political Question Doctrine. *The University of Chicago Law Review*, 643-669.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü., & Ercan, İ. (2011). Anayasa Hukuku - İdare Hukuku. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Overton, S. (2013). Political Law. *The George Washington Law Review*, 1783-1798.
- Özbudun, E. (2007). Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve Siyasal Elitlerin Tepkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(03), 257-268.
- Plato. (1970). The Laws. (T. J. Saunders, Çev.) Middlesex: Penguin Classics.
- Platon. (2010). Devlet. (S. Eyüpoğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rawls, J. (2005). Siyasal Liberalizm. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Rousseau, J. (2013). Toplum Sözleşmesi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kùltür Yayınları.
- Said Bey, (. P. (2022). Hukuku Siyasiye-i Osmaniye Dersleri. (T. akıllıoğlu, Dü.) İstanbul: Artikel Akademi.
- Susanna, V. (2022). The Theory and Practice of Political Law. Perspective, 10(2), 16-17.
- Tardi, G., & Monahan, P. J. (2023). Political Law in Canada. Toronto: University of Toronto Press.
- Tatlídil, S. (2019). Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sùrede Yargılanma Hakkı - Sùrenin Aşılması ve Sonuçları. TBB Dergisi(143), 9-49.
- Tezi, E. (2009). Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tosya Asliye Hukuk Mahkemesi (Tedbir Kararı), T.28.04.2016, E.2016/154 ve Gemerek Asliye Hukuk Mahkemesi (Tedbir Kararı), T.29.04.2016, E.2016/107
- Tunç, H. (1989). Anayasa Mahkemesinin Siyasi Yapısı. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakùltesi Dergisi, 2(2), 212-233.
- URAP. (2022, Aralık). Tùm Üniversitelerin Genel Sıralaması. University Ranking by Academic Performance (URAP) Web Sitesi: <https://newtr.urapcenter.org/Rankings/2022-2023/GENEL-SIRALAMASI-2022> adresinden alındı
- Yazıcıoğlu, Y. (2017, Haziran 20). MHP'deki Muhalefet Yargı Kararıyla Resmen Sona Erdi. Voice of America Tùrke Web Sitesi: <https://www.voaturkce.com/a/mhpdeki-muhalefet-yarg-karariyla-resmen-sona-erdi/3907912.html> adresinden alındı
- Yılmaz, H. (2020). İdari Yargıya İlişkin Bireysel Başvuru Kararlarında Silahların Eşitliğı İlkesi. İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi(19), 27-46.
- YSK, T.06.05.2019, K.2019/4219
- YSK, T.16.04.2017, K.2017/559
- YSK, T.16.04.2017, K.2017/560
- YSK, T.19.04.2017, K.2017/575